

A *l'ūli* 'áll' testtartásige használata az északi manysiban

NÉMETH Szilvia

HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont, Budapest
nemeth.szilvia.viktoria@gmail.com

A világ nyelveiben tett megfigyelések alapján a testtartásigék (és főleg a neutrális értelmű testtartásigék, mint az 'ül', 'fekszik', 'áll' jelentésűek) komplex szerepet játszanak a nyelvi rendszerekben. Nyelvcsaládokon és nyelvi areákon átívelő metaforizációs és grammatikalizációs irányok dokumentáltak velük kapcsolatban, ilyen például az, hogy [–élő] alanyokkal is megjelenhetnek – többnyire egzisztenciális mondatban.

Jelen tanulmány¹ az északi manysi testtartásigéket feldolgozó kutatássorozat újabb állomásaként a nyelvben található egyik 'áll' jelentésű ige, a *l'ūli* használatára és különösképpen annak egzisztenciális mondatokban történő használatára irányul. A korábbi kutatások során kimutatható volt, hogy az északi manysiban mind az *ūnli* 'ül', mind a *χuji* 'fekszik' ige felbukkanhat kopulaszerű szerepben (Németh 2021, Németh [megjelenés alatt]), ami valószínűvé teszi, hogy az 'áll' is betölthet hasonló pozíciót. Ahhoz azonban, hogy ezekkel a konstrukciókkal foglalkozhassak, szükség volt az ige jelentésmezőjének alaposabb feltárására is, hiszen ez informálhat a jelentésváltozások irányairól is.

A tanulmány következő részében ismertetem az 'áll' jelentésű testtartásigével kapcsolatban más nyelvekben megfigyelt grammatikalizációs folyamatokat és az ige egzisztenciális mondatokban betöltött szerepét (1.1), majd az északi manysi nyelv rövid bemutatása után összefoglalom, hogy az elérhető szótárak alapján mit tudunk a *l'ūli*-ről (1.2). A következő fejezetben ismer-

---

¹ A tanulmány az ELKH (jelenleg HUN-REN) Nyelvtudományi Kutatóközpont finanszírozásában készült, a Történeti Nyelvészeti és Uralisztikai Intézet Uralisztika Kutatócsoportjának a Testtartásigék grammatikalizációja a magyarban, valamint rokon és szomszédos nyelvekben kutatási témájához kapcsolódóan.

tetem az általam végzett korpuszvizsgálat anyagát és módszerét (2), majd bemutatom az eredményeket: az ige korpuszban megjelenő jelentéseit (3.1–3.4), valamint a [–élő] alanyok melletti megjelenéseinek sajátosságait (3.5), végül pedig összefoglalom a következtetéseimet (4).

1. Az 'áll' testtartásigék a világ nyelveiben és az északi manysiban

1.1. Az 'áll' testtartásige grammatikalizációja és az egzisztenciális mondatokban játszott szerepe

Számos különböző nyelvben végzett kutatás alapján ismert, hogy a testtartásigék, elsősorban az 'ül', 'áll' és 'fekszik', ritkábban a 'lóg, függ' jelentésűek sajátos jelentésváltozásokon mennek keresztül, és speciális grammatikalizációs irányok jellemzik őket. A leggyakrabban az 'ül' jelentésű ige válik valamilyen grammatikai elemmé, és előfordulás tekintetében is ez a leggyakoribb a három közül, de mindkét szempontból az 'áll' jelentésű ige a következő a testtartásigék sorában (Newman 2001: 3).

Az 'áll' jelentésű igénél megfigyelhető grammatikalizációs irányok egyike az, hogy a szó duratív vagy progresszív aspektust kódoló elemmé válik (Heine – Kuteva 2002: 280–282; Newman 2004: 16–17), de előfordul az imperfektív aspektus jelölőjeként is, például a manysi nyelvrokonánál, az udmurtban (Horváth 2010: 96). A másik jellemző grammatikalizációs irány, hogy az ige kvázikopulává válik (Heine – Kuteva 2002: 282). A kvázikopula olyan nyelvi elem, mely a kopulához hasonlóan egyéb lexémákkal együttesen funkcionál állítmányként, ám a kopulával szemben szemantikailag nem üresedett ki teljesen, alapjelentése valamilyen formában „beszivárog” az állítmány jelentésébe (Pustet 2005: 5–6).

A testtartásigékből létrejövő kvázikopulák igen gyakran egzisztenciális mondatokban jelennek meg, sokszor [–élő] alanyok mellett. Az egzisztenciális mondatok több különböző módon is csoportosíthatók, de a szakirodalomban általában el szokták választani a valódi egzisztenciálisokat (melyek valamilyen határozatlan, a szövegvilágba frissen bevezetett alany létezését állítják) és a lokalizáló egzisztenciálisakat (melyek egy többnyire már bevezetett referencia térbeli helyzetét fejezik ki a Hol? kérdésre válaszolva) (Gécseg 2019: 38–39). E két csoport általában különbözik a szórend tekintetében is, az SOV alapszórendű nyelveknél például a valódi egzisztenciálisokra a [lokatív elem] [alany] [állítmány], a lokalizáló egzisztenciálisokra az [alany] [lokatív elem] [állítmány] szórend jellemző (Freeze 1992: 557), melyet a hantiban (Gugán et al. 2019, valamint a naganaszban (Várnai 2021: 118) végzett kutatások is megerősítettek.

Az egzisztenciális mondatok egy másik lehetséges csoportosítási módja a mondatok pragmatikai funkcióján alapul, mely szerint például a magyarban megkülönböztethetők 1) leíró (vagyis egy jelenet, környezet elemeinek részletes leírására szolgáló (Gécseg 2019: 44)), 2) bevezető (vagyis egy referencia bevezetésére szolgáló (Gécseg 2019: 44–47) vagy egy addig is implicite jelenlévő, de észrevétlen referenciára figyelmet irányító (Lambrecht 1994: 39, 177, id. Creissels 2014: 15), valamint 3) az alany elérhetőségét, hozzáférhetőségét kifejező mondatok, melyek általában [–élő] alanyokkal szerepelnek. Utóbbi csoportnál a magyarban nem kötelező a lokatív elem megjelenése (Gécseg 2019: 47–49), az oroszban azonban igen (Padučeva 2008), ami rávilágít arra a tényre, hogy mennyire eltérőek lehetnek az egzisztenciális mondatok nyelvenként.

Az, hogy egy egzisztenciális mondatban mi határozza meg, hogy valódi vagy kvázikopula jelenik-e meg, aktívan kutatott kérdés. Levinson és Wilkins az alanyi referencia (Figura) tulajdonságai, valamint a Háttérrel való kapcsolata alapján felállított egy hierarchiát, mely szerint a kisebb, manipulálható, a felületen szabadon elmozdítható objektumok esetében valószínűbb a kvázikopula megjelenése, mint a Háttérhez szorosabban kapcsolódó, abba beékelődő tárgyak esetében (Levinson – Wilkins 2006: 17–19, 514–519).

A nyelvben létező kvázikopulák közti választást (mely leginkább [–élő] alanyoknál kerül előtérbe) befolyásoló szempontokkal szintén számos kutatás foglalkozik. Bár az alanyi objektum formájának szerepe korán felmerült (ebből a szempontból az 'áll' testtartásigéből létrejött kvázikopula megjelenése elsősorban vertikálisan kiterjedtebb, de horizontálisan kisebb tárgyak esetében várható, ahogy pl. az angolban megfigyelhető, vö. Newman 2004: 8), de ennek hatása nem tekinthető általánosnak. A beszélői döntésben szerepet játszhat az Alak mérete (Lemmens 2002: 122) illetve, hogy az Alak éppen betölti-e a funkcióját vagy inaktív-e (Fagan 1991: 137–138). Utóbbi szempont azért is figyelemre méltó, mert az oroszban (mely nagy hatást gyakorol a manysira) is ez érvényesül (Szulejmanova – Fomina 2019: 28–29). Az Alak és a Háttér kapcsolata is befolyásoló lehet, például, hogy az Alak az emberi aktivitási zóna alatt található-e (Sipos 2021: 329), mekkora kiterjedésű alátámasztása van (Hellwig 2007: 901–902), vagy hogy van-e megszakíthatatlan kapcsolata a Háttérrel (Ameka – Levinson 2007: 867–868). Az irodalomban többször megjelenik az is, hogy az 'áll' alapjelentésű kvázikopula használatakor (és/vagy a 'fekszik' alapjelentésű kvázikopulával megfigyelhető alternációjában) szempont, hogy a leírt jelenet az elvárt módon zajlik-e vagy az alanyi objektum a megszokott módon helyezkedik-e el (Newman 2001: 4; 2004: 9; Ameka – Levinson 2007: 857).

A manysi legközelebbi rokon nyelvében, a hantiban (mely a manysival areális kapcsolatban is van) az 'ül' és a 'fekszik' alapjelentésű igehez hasonlóan az 'áll' testtartásige is funkcionálhat kvázikopulaként (Gugán et al. 2019; Sipos 2019), azonban a másik két igével szemben mind az északi (Sipos 2020: 200), mind a keleti nyelvjárást vizsgáló szerzők megjegyezték, hogy az 'áll' efféle viselkedése valószínűleg orosz hatásra alakulhatott ki. A keleti hanti esetében a kutatás hanti anyanyelvű adatközlője is így vélekedett (Gugán et al. 2019). Az északi nyelvjárások közé tartozó kazimi hantiban kifejezetten gyakori az ige kvázikopulaként való felbukkanása, ami abból is adódhat, hogy a nyelvváltozatban hangtani konvergencia következtében az 'áll', illetve a 'függ, lóg' jelentésű testtartásigék formailag egybeestek. Mivel a nyelvekben a 'függ, lóg' ige is gyakran válik kvázikopulává, ez növelheti a kazimi hanti ige előfordulását (Sipos 2019: 306), illetve vegyítheti a két, külön-külön is potenciálisan kvázikopulációs ige használati szabályszerűségeit. Utóbbi szerepet játszhat abban is, hogy Sipos az [–élő] alanyú egzisztenciális mondatokat vizsgálva nem talált egyértelmű tendenciát sem az alanyi objektumok formája, sem azok felülettel való érintkezése kapcsán (Sipos 2019: 308). A kazimiban megfigyelhető, hogy az 'áll' alapjelentésű kvázikopulációs mondatok gyakran az alany elhelyezkedésének módjáról is informálnak, pl. a part meredeken áll (Sipos 2019: 306).

1.2. A *l'ül'i* 'áll' jelentésű testtartásige az északi manysiban

A manysi igeragozása gazdag, az aktív és passzív igenem mellett alanyi és tárgyias ragozás, valamint elősorban irányjelölésre szolgáló igeötőrendszer is található benne a számos képző mellett. A mondatból gyakran elhagyható az alany, a tárgy és esetenként egyéb, már bevezetett referencia is.

Az északi manysiban (a továbbiakban csak manysiban) két 'áll' jelentésű ige is van: a *tuńsi*, valamint a *l'ül'i*. Annak ellenére, hogy az előbbi is figyelemre tarthat számot, a jelen tanulmány alapjául szolgáló kutatás kizárólag a második igeire irányult.²

A szótárak többsége a *l'ül'i* igeötő és képző nélküli formájánál mindössze egyetlen jelentést, az 'áll'-t adja meg (Balangyin – Vahruseva 1958: 49, Kálmán 1976: 106; Munkácsi – Kálmán 1986; Rombangyjeva – Kuzakova 1982:

² A manysi másik rokon nyelvében, a nganaszban ugyancsak több 'áll' jelentésű testtartásige létezik, melyek disztribúciója nem mutat szabályszerűséget. Ha ritkán is, de mindhárom szerepelhet kvázikopulaként egzisztenciális mondatokban, a [–élő] alanyok formája pedig jellemzően vertikálisan kiterjedt, bár ez alól akadnak kivételek is (Várnai 2021: 119).

58), azonban az Artturi Kanniso gyűjtésein alapuló szótárban (Kannisto 2013: 444–445) sokkal bővebb felsorolást találni: az 'áll' mellett a 'löp, mozog, sétál', az 'elkezd, nekiáll', valamint a 'kerül vmibe' is szerepel.³ Szilasi Móric szójegyzékében pedig találni egy arra utaló példát, hogy a szerzőben felmerült az ige kvázikopulaként való használata, bár külön jelentést nem adott meg a példához (Szilasi 1962: 62).

2. A kutatás

Annak érdekében, hogy feltárhassam a *lŭli* ige jelentéseit és esetleges kvázikopulás használatának szabályszerűségeit, korpuszvizsgálatot végeztem. A korpusz összeállítása során arra törekedtem, hogy minél többféle stílusréteg szövegeit vizsgáljam, így megtaláljam a kizárólag egyes stílusokra jellemző jelentéseket, metaforikus kifejezéseket is, de a stílusoknál előforduló különbségeket nem elemeztem alaposabban, mert a különböző stílusú szövegek eltérő mennyiségben szerepeltek a vizsgált anyagban. Azért, hogy jelen vizsgálat összevethető legyen a korábbi, 'ül' és 'fekszik' jelentésű testtartásigékre irányuló kutatásaimmal (Németh 2021, Németh [megjelenés alatt]), az azokban használt korpuszok kissé módosított változatával dolgoztam.

A korpusz szövegei döntő részben írott forrásokból származtak, de vizsgáltam korai gyűjtésekből származó (vagyis hallás vagy diktálás után manuálisan lejegyzett), valamint beszélt anyagokat is.

A beszélt nyelvi adatok többségét 2014 nyarán Anasztaszia Szajpasevával közösen gyűjtöttem Hanti-Manszijszkban és más, manysik által is lakott településeken (ld. Németh 2018). Ezen kívül felhasználtam Szalkai Zoltán két, 2010-ben a szibériai Anyajeva faluban rögzített, még publikálatlan felvételének egyes részeit is. A szövegekben a beszélők a múltjukról, ismerőseikről meséltek, vagy egymással társalogtak ugyanezen témákról. A beszélt nyelvi alkorpusz a teljes vizsgálati anyag 1,8%-át tette ki, összesen 14 093 tokent tartalmazott 13 beszélőtől.

Az írott szövegek többsége (86,4%-a, 694 220 token) a *Lŭimā Sēripos* [Északi hajnal] kéthetente megjelenő, 16 oldalas manysi újság 2014 és 2017 közötti évfolyamainak cikkeit tartalmazta. Ezekben többnyire a manysik életében releváns hírekről, eseményekről, illetve személyekről volt szó. Az újságban nevesített szerzők száma 49 volt.

A korpusz szövegeinek második legnagyobb csoportját folklórszövegek alkották (összesen 10,8%, 87 100 token), melyek nagyobb része (56,7%-a)

³ 'stehen'; 'sich stellen, treten, sich begeben, sich aufmachen, gehen'; 'anfängen, beginnen'; 'kosten'

1888–89 között került lejegyzésre. Felhasználtam Munkácsi Bernát *Vogul népköltési gyűjtemény*-e 2. és 4. kötetének, valamint Artturi Kannisto 1901 és 1906 között gyűjtött, I. és II. kötetéből származó északi manysi szövegeit, melyek műfajukat tekintve mitikus-, hős- és sorsénekek (verses és prózai formában), és amelyek a manysi egy korábbi nyelvéllapotáról informálnak. Ezen felül mintegy 37 600 tokenyi újabb keletű (1994 után keletkezett) mesét is vizsgáltam (a forrásokról részletesebben ld. az 1. táblázatot). A folklórszövegek összesen 56 adatközlőtől származtak.

A korpusz legkisebb részét versek alkották, melyek döntően a kétezres években születtek: a 78 írás 15 adatközlőtől származott és 8450 tokent jelentett (ld. 1. táblázat).

A kutatás első lépéseként automatikus keresést végeztem a *лѳл*- és a *люл*-keresőszavakkal, mindössze egyetlen forrást (Munkácsi 1896) dolgoztam fel manuálisan, mert ennek nem állt rendelkezésemre digitálisan kereshető verziója. Az anyaggyűjtés során egy Excel állományba másoltam minden olyan nem tagadó mondatot, melyben a *lŭli* ige finit igealakban szerepelt, vagyis foglalkoztam a képzős és ige kötős alakokkal is.

A kigyűjtött előfordulásokat több szempontból is vizsgáltam. Minden példánál annotáltam 1. az ige formáját (igekötők és képzők), 2. az alany tulajdonságait ([+/-élő], forma, szófaj), 3. az ige mondatban megjelenő jelentését, illetve 4. hogy az ige aktuális jelentésében volt-e valamilyen mozgás. A címkézés során bővítettem a szótárakban talált 'áll' jelentést, az összes példamondat kigyűjtése után pedig ellenőriztem a jelöléseim egységességét. A [-élő] attribútumú alanyú példákkal kapcsolatban annotáltam továbbá 5. a mondat típusát (valódi vagy lokalizáló egzisztenciális), 6. a mondat funkcióját (leíró, bevezető stb.), 7. az alany, a lokatív elem és az ige relatív szórendjét, illetve 8. a Hátér típusát (nyílt vagy zárt tér, sík vagy bennfoglaló jelle-gű).

A címkézést és az adatok összesítését Excel-lel végeztem, a tanulmányban szereplő ábrákat ugyancsak ezzel a szoftverrel, illetve a Draw.io nevű online alkalmazással készítettem.

stílus	forrás	szövegek keletkezése	adatközlők szövegek		tokenek
			száma (fő)	száma (db)	száma (kb., db)
beszéd	Szalkai (2010)	2010	2	5	3 033
	Németh–Szajpaseva (2014)	2014	11	16	11 060
újság	Lüimā Sēripos (2014–17)	2014–2017	49	1 440	694 220
fóklór	Munkácsi (1892) VNGy/II. kötet	1888–1889	13	39	8 000
	Munkácsi (1896) VNGy/IV. kötet, idézi Szlinkina (2015)	1888–1889	29	48	8 600
	Kannisto–Liimola (1951) I. kötet, id. Geraszimova (2016)	1901–1906	10	31	13 540
	Kannisto–Liimola (1951) I. kötet, id. Rombangyejeva (2017)	1901–1906	6	20	2 966
	Kannisto–Liimola (1955) II. kötet, id. Rombangyejeva (2017)	1901–1906	8	17	16 373
	Popova (2001)	1994	1	9	4 929
	Ivanova (2004)	1999–2002	5	20	3 436
	Geraszimova–Gyinyiszlamova (2012)	1994–2002	4	9	6 400
	Geraszimova–Gyinyiszlamova (2015)	1994–2002	6	13	11 863
	Lüimā Sēripos (2014–17)	2014–2017	8	22	11 012
vers	Akbas (2006)		3	21	650
	Gyinyiszlamova (2008)	~2004	1	17	3 282
	Lüimā Sēripos (2014–17)	1962–2017	12	40	4 518
beszéd		2010–2014	13	21	14 093
újságcikk		2014–2017	49	1 440	694 220
fóklór		1994–2017	56	228	87 119
vers		1962–2017	15	78	8 450
teljes korpusz:		1888–2017	188⁴	1 767	803 882

1. táblázat

A kutatás során vizsgált korpusz összetétele

⁴ Mivel egyes adatközlőktől különböző stílusba tartozó szövegeket is vizsgáltam, illetve néhányuktól több forrásban is szerepelt nyelvi anyag, a teljes korpusz beszélőinek összesített száma alacsonyabb, mint az egyes források összesítése.

3. Eredmények

3.1. A *lūli* ige és származékai a teljes anyagban

A *lūli* ige összesen 413 esetben szerepelt a korpuszban finit alakban és nem tagadó mondatban, a példák 51 beszélőtől származtak.

Az alkorpuszok eltérő nagyságát is figyelembe véve úgy tűnik, hogy az ige leginkább a folklórszövegekben (241 db, az előfordulások 58,5%-a), azon belül is a régi folklórszövegekben jelent meg a leggyakrabban (153 db, az előfordulások 37%-a). Az újságcikkekben 154 darab (37,3%), a versekben 12 darab (2,9%), a beszélt szövegekben pedig 6 darab (1,5%) megjelenést adagtoltam.

Az annotálás során külön címkéztem azokat a [+élő] alanyú előfordulásokat, melyekben nem volt egyértelmű a számomra, hogy az ige az elsődleges 'áll' jelentésben szerepel-e, vagy kvázikopula funkciót tölt-e be, ugyanis míg a [-élő], illetve a [+növény] alanyú mondatokban a testtartásigé nem értelmezhető az ige elsődleges jelentésében, a [+ember] (és gyakran a [+állat]) alanyú mondatoknál az 'áll' alapjelentés hangsúlyosságának mértéke gyakran még anyanyelvi kompetencia birtokában sem egyértelmű. Az 1. példában szereplő mondat (melyhez hasonlók gyakoriak voltak az újságcikkekben) egy illusztrációként szolgáló kép leírása volt. A fotón szereplő nő valóban álló pozícióban helyezkedett el, azonban a mondat sokkal inkább arra a kérdésre válaszolt, hogy Mi van a képen? mint arra, hogy Mit csinál a képen?, így legalábbis felmerül, hogy egzisztenciális mondatról van-e szó.

- (1) Ты хурит А. Н. К. такви колэ нōхат л̄оли.⁵
 ez kép.LOC A. Ny. K. saját ház.POS(SG.3SG) mellett áll.PRS.3SG
 'Ezen a képen A. Ny. K. a saját háza mellett áll.' (szerző nélkül, LS 2016, no. 5: 1)

A 2. példa már kifejezetten egy tipikus egzisztenciális mondatnak tűnik, mellyel a szerző egy új referenciát (a parton álló nőt) vezet be a szövegvilágba.

- (2) Яныг ойка к̄асалы, н̄агле сунсы, с̄оль, н̄э л̄оли.
 nagy öreg észrevesz.PRS.3SG parton néz.PRS.3SG igaz nő áll.PS.3SG
 'Az idős bácsi megpillantja, nézi, a parton tényleg egy nő áll.'
 (P. H., Popova 2001: 8)

⁵ A tanulmányban minden esetben a források eredeti írásmódját idézem, a glosszázás során pedig a lipcsei glosszázási szabályokat követtem azzal a változtatással, hogy a szóalakokat nem bontottam morféimákra, a grammatikai jelentéseket ponttal választottam el egymástól. A forrásmegjelölésben szereplő monogram az adatközlőre utal.

Úgy vélem, hogy az efféle mondatok (és elsősorban az 1. példához hasonló, erősen kérdéses esetek) helyes besorolását úgy lehetne elvégezni, ha megpróbálnánk az alanyt valamilyen élettelen objektummal helyettesíteni és ellenőrizni, hogy mennyire változik meg a mondat jelentése, ezt azonban nem tudtam megítélni, így az ilyen kérdéses mondatokat 'áll/van' címkével láttam el. A *l'ūli* és az egzisztenciális mondatok közti erős kapcsolatot mutatja, hogy bár az ige egyértelmű kvázikopula szerepben mindössze a példák 15,7%-ában (65 előfordulás) jelent meg, a 413 példa közel harmada (30,3%-a), számszerűen a korpusz leggyakoribb csoportja az 'áll/van' jelentés volt (2. táblázat).

jelentés	előfordulás (db)	a jelentés aránya az összes előforduláshoz viszonyítva
'áll'	120	29,1%
'áll/van'	125	30,3%
'van'	65	15,7%
'feláll'	30	7,3%
'megáll'	27	6,5%
'odaáll v hova'	23	5,6%
'kitart'	9	2,2%
'elkezd'	8	1,9%
'felszáll'	4	1,0%
'csatlakozik vmihez'	2	0,5%

2. táblázat

A *l'ūli* korpuszban azonosított jelentései és előfordulásuk

A korpuszban 73 esetben realizálódott a *l'ūli* valamilyen képzős alakja. Összesen 12 különböző képző jelent meg, melyek többsége gyakorító (a γ -, l -, és s - eleműek, valamint az nt -), vagy mozzanatos (a $-m$ és $-p$ eleműek) (Kálmán 1976: 55–56) volt. A leggyakrabban a $-\chi\tilde{o}l$ képző bukkant fel, mely elsősorban az 'áll', illetve az általam 'áll/van' címkével ellátott jelentésekkel társult. Ez egy viszonylag alacsony produktivitású igeképző (a kutatás során vizsgált újságnyelvi alkorpuszban például kizárólag a *l'ūli*, illetve az *ūnli* 'ül' igével szerepelt), mely a példák alapján duratív-deminutív akcióminőséget kódolt (*l'ūl'aχōli* 'álldogál', *ūnlaχōli* 'üldögél'). Minden jelentésben előfordult, sőt domináns volt a képző nélküli igealak (ld. 3. táblázat).

jelentés	nincs képző	γ	<i>jant</i>	<i>lel</i>	<i>lenat</i>	<i>lim</i>	<i>m</i>	<i>mat/mit</i>	<i>miyt</i>	<i>mt</i>	<i>nt</i>	<i>s</i>	$\chi\delta l$
'áll'	92	1	1	1		1	2						22
'áll/van'	107				2		1			1	2		12
'van'	61			1						1	1		1
'feláll'	21							4		5			
'megáll'	19						1	2		3		2	
'odaáll v hova'	22								1				
'kitart'	9												
'elkezd'	6						1	1					
'felszáll'	2							1		1			
'csatlakozik v mihez'	1										1		
összesen	340	1	1	1	3	1	5	8	1	12	3	2	35

3. táblázat

A *lūli* igével megfigyelt képzők és előfordulásuk

A korpuszban 50 alkalommal megjelentek igekötős alakok is. Ezek egyértelműen két jelentéshez kapcsolódtak: a 'feláll' a *nōηχ-/ nōηχα-*, illetve a *noχ-* 'fel, felfele', a 'megáll' pedig a *jol-* / *jola-* 'alá' igekötőkkel szerepelt a leggyakrabban, de az ige a 'megáll' esetében igekötő nélkül is ki tudta fejezni ezt a jelentéstartalmat (ld. 4. táblázat).

jelentés	nincs igekötő	<i>jol</i>	<i>jola</i>	<i>nōηχα</i>	<i>nōηχ</i>	<i>noχ</i>	<i>tuw</i>	<i>χot</i>
'áll'	120							
'áll/van'	125							
'van'	66							
'feláll'				2	8	20		
'megáll'	8	13	3			2		1
'odaáll v hova'	22						1	
'kitart'	9							
'elkezd'	7							
'felszáll'	4							
'csatlakozik v mihez'	2							
összesen	367	13	3	2	4	22	1	1

4. táblázat

A *lūli* igével megfigyelt igekötők és előfordulásuk

A tanulmány további részében példákkal illusztrálva bemutatom az általam meghatározott jelentéseket, majd ezek fényében ismertetem a [-élő] alanyokkal megjelenő mondatok jellemzőit.

3.2. A *l'ŭli* olyan jelentései, melynek legalább valamelyik végpontja az álló pozíció felvétele

Ahogy az általam korábban vizsgált másik két manyisi testtartásige esetében is megfigyelhető volt, a *l'ŭli* nem csupán az álló pozícióban levést, de az abba rendeződés egyes mozzanatait is kifejezte, úgymint álló pózba helyezkedik (feláll vagy abbahagyja az úszást és a partra jutva talpra áll), elfoglalja a tér egy adott pontját (beáll valahova, odaáll valahova), esetleg felhagy a mozgással (megáll). Bár a manyisi igekötők elsősorban fizikai irányultságot jelölnek (és sokkal szorosabb kapcsolatban vannak a határozószókkal, mint például a magyarban), a *l'ŭli* valamiféle mozgást is kifejező eseteinek csupán töredékében jelentek meg.

Ez arra utal, hogy a manyisi testtartásigék aktuális jelentésének aktív zónája lehet szűkebb, de a magyar 'áll' igéhez képest tágabb is, valamint egyszerre több mozzanatot is tartalmazhat, vagyis a beszélő a mondat megkonstruálása során nem kényszerül arra, hogy eldöntse, milyen mélységben kívánja kibontani az általa leírt eseményt (pl. csak mozgásra vagy csak a cselekvés végpontjára fókuszál-e), hanem szabadon használhatja ugyanazt az igealakot akkor is, ha az pusztán a testtartást írja le vagy ha mozgást is tartalmaz az esemény. Azonban míg a *χuji* 'fekszik' igével kapcsolatban ez jelentősen megnehezítette az egyes példák aktuális jelentésének meghatározását (ld. Németh [megjelenés alatt]), a *l'ŭli* nem okozott ilyen nehézséget, inkább az volt problémás, hogy egy-egy jelentést önállóan fel lehet-e venni, vagy inkább a mondatban szereplő határozók és az ige 'áll' alapjelentésének kombinációjaként kell-e értelmezni őket. A kigyűjtött mondatokat emiatt címkéztem abból a szempontból is, hogy van-e mozgás az ige jelentésében, majd a teljes korpusz kigyűjtése után a határozókat, igekötőket, valamint a képzőket is figyelembe véve értékeltem, hogy melyik jelentést tartom önállóan. Végül az 'áll', 'feláll', a 'megáll', valamint az 'odaáll valahova' jelentést vettem fel önálló jelentésként.

3.2.1. 'áll'

A korpuszban az ige az elsődleges 'áll' jelentésében jelent meg leggyakrabban és összesen 35 különböző beszélő használta így. Az előfordulások 29,1%-ában (120 darab) fel sem merült, hogy kvázikopolaként funkcionálna (3. példa), további 30,3%-ban (125 darab) pedig nem tudtam megállapítani, hogy pusztán 'áll' jelentésű-e.

- (3) *Хурит Н. Х. лӧли, вӧртынӧлныл Л. Б., Е. М. ос О. Б. ӱнлӧгыт.*
 kép.LOC Ny.H. áll.PRS.3SG bal.ABL Lj.B. Je.M. és O.B. ül.PRS.3PL
 'A képen Ny.H. áll, balról Lj.B., Je.M. és O.B. ül.' (T.M., LS 2017, no. 22: 14)

3.2.2. 'odaáll valahova'

Ahogy korábban említettem, a korpuszban előfordult (23 esetben, 11 beszélő produkciójában), hogy az ige jelenésében az álló pozíción felül szerepelt valamilyen folyamat, irányultság is. Ezekben az esetekben közös volt, hogy a mondatban megfogalmazott cselekvés célja, végpontja az volt, hogy az alany valahova jusson és ott álló pozíciót vegyen fel. Ennek megfelelően ezek a mondatok általában tartalmaztak egy lokációs elemet is (4. példa).

- (4) *Пора ты ӕмтыс. Квӕлэн кон! Аӱквалын лӧлен!*
 idő PTC válik.PST.3SG kimegy. ki gerenda.LAT áll.PRS.IMP.3SG
 PRS.IMP.3SG
 'Eljött az idő. Menj ki! Állj rá a farönkre!' (A.K., Kannisto – Liimola 1951, id. Geraszimova 2016: 44)

3.2.3. 'feláll'

Az ige 21 beszélő produkciójában összesen 30 alkalommal 'feláll, ültéből felemelkedik' jelentésben volt adathozható és minden esetben a *nӧӱх-/nӧӱха-* 'föl', vagy a *ноӱ-* 'föl' igekötővel jelent meg (5. példa), vagyis a jelek szerint ezt a jelentéstartalmat már csak az igekötős alak fejezheti ki. Az előfordulások zöme (21 darab) képző nélküli alak volt, de előfordult mozzanatos igeképzőkkel is: öt esetben az *-mt*, négyszer pedig a *-mat* jelent meg.

- (5) *Менквыт хот-рохтысыт, нох-люлюмтасыт, та оясыт.*
 menkw.PL meg-ijed.PST.3PL fel-áll.PST.3PL PTC fut.PST.3PL
 'A menkwek megijedtek, gyorsan felálltak és elszaladtak.' (szerző nélkül, Akbas 2006: 41)

Ebben a jelentésben az ige minden általam vizsgált alkorpuszban megjelent és bár többnyire emberi alannyal szerepelt, egy alkalommal felbukkant [–élő] alany mellett is. Azonban mivel a kérdéses szövegben a főhős karddá változott és ebben a formában mozgott, nem volt igazán élettelen objektumnak tekinthető.

Említésre érdemes, hogy Juvan Sesztalov manysi költő két versében átvitt értelemben, metaforizálva is használta az igét: a manysi nép felkelését, lázadását értette alatta (6. példa).

- (6) *Мирум алам сака ěр: Нōх ке л̄оли –*
 nép.POS(SG.3SG) PTC nagy erő fel- ha áll.PRS.3SG
ěлын хульты Нĕр [...]
 lenn inog.PRS.3SG hegy
 'Lám, népem nagy erő: ha feláll – alatta meginog a hegy, [...]'
 (J. S., LS 2017 no.14: 14)

3.2.4. 'megáll'

A *lūli* másik, gyakran igekötős alakkal előforduló jelentése a 'megáll' volt, amit 13 beszélő használt a korpuszban összesen 27 alkalommal. Többnyire emberi alanyokkal szerepelt, de előfordult, hogy állat (ló, rénszarvas) vagy [–élő] objektum (szán) is felbukkant. Ez a jelentés mindenhol adatolható volt, kivéve a verseket.

Bár az esetek többségében a *jol-* / *jola-* 'alá' (16 előfordulás) igekötővel jelent meg (7. példa), a *ноχ-* 'föl' és a *χот-* 'el-, meg-, le-, össze-, szét-' is felbukkant, ezek a példák azonban többféleképpen is értelmezhetők voltak. Azt, hogy az igekötős alakhoz még nem kapcsolódik olyan mértékben a 'megáll' jelentés, mint a 'feláll' esetében, az mutatja, hogy öt esetben a pusztá ige is kifejezte ezt a jelentéstartalmat, ahogy a 8. példában látjuk.

- (7) [...] *ос с̄алы тав нōхĕн ěл-л̄олюмтас*
 és rén PRO(3SG) mellé le-áll.PST.3SG
ос ěлумхōлас хольт ты л̄ави: [...]
 és ember módjára PTC mond.PRS.3SG
 '[...] és a rén megállt mellette és emberi módon ezt mondja: [...]'
 (T. Sz., LS 2017 no.15: 15)

- (8) *Тав палтэ тыг ты ěхтысыг, аньмалың в̄ильтанĕн*
 ő -hoz.POS(SG3SG) ide PTC jön.PST.3DU most arc.POS(DU.3DU)
тōрыл лан-нĕрыгтаманĕн, тав палтэ ты л̄ōльсыг.
 kendő.INS el-csavar.PTCP(PST). PRO(3SG) -hoz.POS(SG3SG) PT áll.PST.3DU
 POS(PL3DU) C
 '[A két asszony] odahajtott hozzá [rénszarvasszánnal], most az arcukat kendőbe burkolták és megálltak mellette.' (Sz. P., Kannisto – Liimola 1955, id. Rombangyjeva 2017: 116)

A korpuszban a 'megáll' jelentésnek metaforizált változata is megjelent azt kifejezve, hogy az alany megállt egy cselekvés közben, abbahagyta, amit

csinált. A 9. példában a főhős társa fésülése közben különös zajt hallott és emiatt folyton felhagyott a tevékenységével.

- (9) *Пуук сагууке ты лѳлис. Оргасы, лѳли.*
 fej fon.INF PTC áll.PST.3SG fésül.PST.3SG áll.PRS.3SG

ѳс оргасы, лѳли.
 megint fésül.PST.3SG áll.PRS.3SG

'Nekiállt befogni a haját [a másíknak]. Fésüli, abbaagyja; megint fésüli, abbaagyja.' (V. B., Kannisto – Liimola 1955, id. Rombangyjejeva 2017: 194)

Mivel azonban ez a jelentés mindössze egyetlen szövegben bukkant fel (de ott háromszor is), nem voltam biztos abban, hogy ez több-e alkalmi metaforizációnál, így nem vettem fel önálló jelentésnek.

3.3. A *P'ū'li* átvittebb jelentései

Az ige a ritkábban előforduló jelentéseiben ugyan részben olyan cselekvéseket kódolt, melyek döntően álló pozícióban történnek, de akadt olyan is, amikor ez nem volt igaz, vagy ha az is volt, az esemény során nem a testtartás számított elsődlegesen.

3.3.1. 'felszáll'

Az ige a korpuszban négy alkalommal (négy különböző beszélő produkciójában) azt jelentette, hogy az alany felvette a sítalpaít és elindult. Egyéb járművel kapcsolatban ezt a jelentést nem adatoltam, de a mondatból kihagyhatatlan volt a *josā* 'sítalp' latívuszi (10. példa) vagy *tarməl* 'föliött, rajta' névutóval kiegészített alakja. Az ige kétszer képző nélkül, egy-egy esetben pedig az *-mt*, illetve a *-mit* képzővel jelent meg.

- (10) *Ōyka n̄b̄ganə тай кон та тахасыт,*
 öreg fiú.POS(PL.3SG) csakugyan ki PTC jut.PST.3PL

ěсаньли та лѳлюмтасыт, та оясыт.
 sítalp.POS(PL3PL).LAT PTC áll.PST.3SG PTC fut.PST.3PL

'Az öreg fiai tényleg kijutottak, léceikre szálltak és elmenekültek.'

(P. K., Ivanova 2004: 16)

Mivel a 'felszáll a sílécre' régi és újabb szövegekben, a folklórban és újságíkkben is felbukkant, megalapozottnak véltem önálló jelentésként felvenni, bár a példák nem zárják ki azt az értelmezést sem, hogy csupán az 'odaáll valahova' jelentésről van szó.

3.3.2. 'csatlakozik valamihez'

Az ige további átvittebb (és ritkább) jelentése az volt, hogy az alany csatlakozott egy táncoló csoporthoz, beállt táncolni (11. példa). Ezt mindössze két alkalommal adatoltam két különböző beszélőtől, egyszer egy régebbi folklórszövegben (-*mt* képzővel) és egyszer egy újabb keletűben. Mivel két különböző korszakban is megtalálható volt, önálló jelentésként számoltam vele.

- (11) *Юв сялтыс: Үсын-отыр-ойка хурум аги ййквэгыт.*
 be lép.PST.3SG Ūsəŋ-fejedelem-öreg három lány táncol.PRS.3PL

Та халн лӧлис, та ййкви.

az közé áll.PST.3SG PTC táncol.DIM.PRS.3SG

'Belépett a házba: Ūsəŋ fejedelem öreg három lánya [ott] táncol. Beállt közéjük, táncol [ő is].' (D. Sz., Geraszimova – Gyiniszlamova 2015: 26)

3.3.2. 'kitart'

Míg a korábban bemutatott jelentések jelentésmezőjének egyik központi tulajdonsága az álló pozíció volt, addig az ige 'kitart, kiáll' jelentése már elszakadást mutat a testtartástól. A korpuszban összesen kilenc esetben találkoztam azzal, hogy a *tākās / tāksaryγ l'ūli* 'erősen, szilárdan áll' azt jelentette, hogy az illető tartja a frontot (12. példa), vagy kiáll valamilyen fizikai támadást. Ebben az értelemben sem igekötő, sem képző nem kapcsolódott az igéhez.

- (12) *Та пильцман накт хӧнтлам хӧтнат мӧв*
 az félelmetes baj.LOC harcol.PTCP (PST) valaki.PL föld.POS(SG1 PL)

Үргалым тӧксарыг лӧльсыт.

visszatart.CVB erősen áll.PST.3PL

'A háborúban harcoló emberek [harcolt valakik] földünket megtartva őszig kitartottak.' (Ny. M., LS 2014 no.9: 2)

Bár a jelentésből nyolc példa volt adatolható, hét ugyanabból a korai folklórszövegből származott, egy pedig egy újabb keletű újságcikkből.

3.3.4. 'elkezd, nekiáll'

Ahogy az ige korábbiakban ismertetett jelentéseinél látható volt, a *l'ūli* mind a mozgás befejezésekor ('megáll'), mind a mozgás folyamatában ('odaáll valahova') használatos, ezeken felül azonban kódolhatja egy cselekvés megkezdését is. A korpuszban nyolc esetben találkoztam hasonló jelentéssel, melyet hét különböző beszélő produkált. Találkoztam vele folklórszövegek-

ben, újságcikkekben és versekben is. Az ige két esetben volt képzővel ellátva (-*m*, -*mit*), de többnyire magában állt igekötő nélkül.

A mondatokban az alany vagy egy hosszú útra indult (az egyikben madár képében repülve), vagy megkezdett valamilyen egyéb cselekvést. Az előfordulások felében infinitívusz + *l'ūli* szerkezet szerepelt (13. példa), másik fele azonban nem tartalmazott infinitívuszt (14. példa), így utóbbi mondatok úgy is értelmezhetőek, hogy az alany 'valamilyen irányba állt'. Úgy vélem azonban, hogy ezekben az esetekben is kifejeződött, hogy az alany megkezdte a cselekvést, és ebben az értelmezésben is a metaforizáció első lépésének tekinthető.

- (13) *Тувыл ос М.А. ёт нётнэ эргыт хунтлым*
 aztán is M.A. -val szép ének.PL hallgat.CVB

нёнсалахтуңке лёлъсасыт.
 nyújtózkodik.INF áll.PST.3PL

'Aztán [a gyerekek] M.A.-val szép énekeket hallgatva tornázni kezdtek.'
 (Ny. M., LS 2017 no.16: 10)

- (14) *Вонтырсов кит ёсаге тармыл лёлъмытас,*
 vidrabőr két sítalp.POS(DU3SG) tetejére áll.PST.3SG

яңкың сярсы, хулың сярсы нупыл ты лёлъмытас.
 jeges tenger halas tenger felé PTC áll.PST.3SG

'Vidra szőrével borított két sílécére felszállt, a jégtenger, a haltenger felé indult.'
 (Sz. P., Kannisto-Liimola 1955, id. Rombangyjeva 2017: 72)

Az előfordulások többségében közös volt, hogy az alany korábban vagy halogatta a dolgot vagy nagyobb lelkiezőre volt szüksége annak megkezdéséhez, de ez nem volt kizárólagos.

Ugyancsak egyfajta kezdetet jelentett az a (talán csak költői) megfogalmazás, mely azt fejezte ki, hogy a beszélő és kedvese elválk egymástól, külön utakra lép⁶ (15. példa).

- (15) *āyi paša paša kitti' ti l'ūl'imēn,*
 lány üdvözlés kettő.TRL PTC áll.PRS.1DU

pī' paša paša kitti' ti l'ūl'imēn.
 fiú üdvözlés kettő.TRL PTC áll.PRS.1DU

'Leánybúcsúzó búcsúszóval most mi ketté válunk (állunk),
 fiúbúcsúzó búcsúszóval most mi ketté válunk.'
 (P. K., Munkácsi 1892: 156)

⁶ Ez a példa a nyolc 'elkezd' előforduláson felül számolandó.

3.4. A *l'ūli* további metaforizációi

Az igének az általam önálló jelentésként felvetteken, valamint a korábban ismertetett 'abbahagy', 'felkel, fellázad' és 'szétválík' előfordulásain kívül volt még egy olyan metaforikus megjelenése, mely közvetlen kapcsolatban állt a 'van' jelentéssel. Két különböző szövegben (egy újságcikkben, illetve egy modern sorsénekből) is találkoztam azzal, hogy az ige azt fejezte ki, hogy valakinek mivel kapcsolatos a foglalkozása. A 16. példában a sorsénekből előfordulás olvasható, melyben a beszélő azt kívánta hangsúlyozni, hogy a fiúk tisztességesen, keményen dolgoznak.

- (16) *Лай, витна ке я л̄олег – Витх̄он н̄грияквег,*
 PTC víz.LAT ha PTC áll.PRS.3DU Vízkirály fiú.DIM.DIM.3DU
- В̄орна ке я л̄олег – В̄орӯй н̄грияквег.*
 erdő.LAT ha PTC áll.PRS.3DU medve fiú.DIM.DIM.3DU
- 'Ha munkájuk a vízzel kapcsolatos, akkor a Vízkirály fiai,
 Ha munkájuk az erdővel kapcsolatos, akkor az Erdőszellem (tkp. medve)
 fiai.'⁷ (Sz. Gy., Ivanova 2004: 62)

3.5. A *l'ūli* kvázikopulaként

A vizsgálat során az ige 65 előfordulását címkéztem 'van' jelentésűnek. Ezek mind olyan példák voltak, melyeknél semmilyen módon nem tudtam feltételezni, hogy a testtartás egyáltalán értelmezhető lenne, ilyenek voltak a [-élő], illetve a valamilyen növényt, gombát jelentő alanyok, illetve négy [+ember] alanyú mondat is.

Ezeket a példákat felül azonban, ahogy korábban említettem, számos olyan [+ember] és [+állat] alanyú előfordulás is volt, mely értelmezhető volt egzisztenciális mondatként. Mivel tartottam attól, hogy anyanyelvi kompetencia hiányában tévesen ítélem meg ezeket a mondatokat, a kvázikopula használatra irányuló vizsgálat során nem foglalkoztam velük. Az állatos példáknál könnyebb volt ugyan az ítéletalkotás, de a probléma ugyanúgy megjelent, ezért bár a következő alfejezetben szót ejtek [+állat] alanyú egzisztenciális mondatokról, ezeket csupán a [-élő] alannyal rendelkező példák tágabb kontextusának megértésére használtam. Mivel a más nyelveken történt kutatások során a szerzők elsősorban a [-élő] alanyú mondatokat vizsgálják

⁷ A forráskiadványban megtalálható a szövegek orosz fordítása is, a két mondat így szerepel: „Коль с водою связана их работа – сыны Водяного царя они, Коль с лесом связан их труд – сыны Лесного духа они” (Ivanova 2004: 115).

kvázikopula szerepben, nem számoltam a [+növény] és [+gomba] mondatokkal sem.

Mielőtt azonban rátérnék a [–élő] mondatokra, ismertetem a *lūli* ige azon kvázikopulás felbukkanásait, ahol [+élő] alany jelent meg.

3.5.1. [+élő] alanyok (ember, állat, növény, gomba)

A korpuszban összesen négy olyan mondatot találtam (három különböző beszélőtől), ahol bár emberi alany jelent meg, a mondatban bemutatott jelenetben nem tudtam semmilyen módon értelmezni az álló pozíciót. Ezek mind régi folklórszövegekben jelentek meg, és olyan kérdőmondatok voltak, melyek valaki helyzetére (17. példa) vagy létezésére irányultak. A példákban közös volt, hogy a keresett személy hozzáférhetőségére szükség lett volna, ám ez nem állt fenn. Ebbe a csoportba tartozott az a példa, melyre Szilasi Móric (1962) is felfigyelt, és bár külön jelentést nem vett fel hozzá a szótárában, szerepeltette a szójegyzékében.

- (17) *Xōt lōli vassыз āнумн?!*
 hol áll.PRS.3SG többé PRO(1SG).DAT
 'Hol található meg most?' (Sz. V., Kannisto – Liimola 1951,
 id. Geraszimova 2016: 114)

A korpuszban összesen 27 [+állat] alanyú mondatot adatoltam 17 beszélőtől. Ezekben egy kivételével⁸ négylábú állat jelent meg: kutya, nyúl, vidra, medve, rén- és jávorszarvas, ló, tehén. Feltűnő a madarak hiánya, ami talán azt jelenti, hogy a manysi konceptualizáció szerint a szárnyasok inkább ülnek, sétálnak vagy repülnek, de nem, vagy csak ritkán állnak.

A 27, állattal kapcsolatos példa 40,7%-a (11 előfordulás) megítélésem szerint egzisztenciális (öt esetben valódi, hat esetben lokalizációs) mondat volt, az alanyi referenciák rén- és jávorszarvast, lovat, tehenet, valamint medvét kódoltak.

A korpuszban talált 25 darab [+növény] és egy [+gomba] alannyal rendelkező mondat esetében emberi testtartást nem lehetett feltételezni, az ige egyértelműen kvázikopula funkciót töltött be, közülük 19 valódi, hat pedig lokalizációs egzisztenciális mondat volt. Minden esetben elmondható volt, hogy az alanyi referencia a talajba volt gyökerezve (vagy a felületbe, ahol élt). A növények mind fák voltak (cirbolya-, luc- vagy vörösfenyő, nyírfa, nyárfa), illetve megjelent a taplógomba is (18. példa).

⁸ A kivételt jelentő mondatban egy szarka szerepelt, az ige pedig 'elkezd, elindul' jelentésű volt.

- (18) *Хоса хартыс, в̄ати хартыс, сунсы:*
 hosszan húz.PST.3SG röviden húz.PST.3SG néz.PRS.3SG
- такем ты ёмас с̄ос поталы л̄юли!*
 így itt jó nyírtapló gömb áll.PRS.3SG
 'Húzta, húzta, nézi: hát ott egy taplógomba.'
 (Sz. A., Geraszimova – Gyiniszlamova 2015: 115)

3.5.2. [-élő] alanyok

A korpuszban 36 olyan mondat jelent meg, melynek alanya élettelen tárgy volt, a példákat 20 különböző beszélő produkálta. A verseken kívül minden alkorpuszban megtalálható volt ez a mondatípus, de a leggyakrabban (21 esetben) újságcikkekben talákoztam velük.

Az előfordulások kétharmadát, 24 darabot valódi, 12 darabot pedig lokalizáló egzisztenciális mondatnak ítéltém. Míg utóbbiakban mindig megjelent egy lokációra vonatkozó elem, a valódi egzisztenciálisoknak csupán a felében. A mondatok alapján a manysira is igaz az a tipológiai megállapítás, mely szerint e két mondatípus különbözik a szórendjükben. A 19. példában megfigyelhető a valódi egzisztenciálisokra jellemző [lokalizáló elem] [alany] [ige] szórend, a 20. példában pedig a lokalizáló mondatokra jellemző [alany] [lokalizáló elem] [ige] szórend.

- (19) *Тав н̄охат̄т яныг т̄отан л̄юлис.*
 PRO(3SG) mellett.POS(SG.3SG).LOC nagy láda áll.PST.3SG
 'Mellette egy nagy láda állt.' (T. M., LS 2015 no.1: 15)

- (20) *Лувьу сун н̄ан колын н̄охат л̄юли.*
 lovas szán PRO(2PL) ház.POS(SG.2PL) mellett áll.PRS.3SG
 'A lovas szán a házatok mellett áll.' (Sz. R., LS 2015 no.23: 11)

A mondatok alanyát az esetek döntő többségében (28 darab) NP kódolta, de ritkán előfordult zéró (4 db), főnév (3 db) és személyes névmás (1 db) is. A felbukkanó 29 különböző objektum (l. 5. táblázat) közül mindössze kettő jelent meg egynél többször (a 'sátor' hat, a 'szán' három alkalommal).

Az 5. táblázat egyéb sorában felsorolt alanyok többségében közös volt, hogy vagy éppen nem töltötték be a funkcióikat (például a tárgyak eladásra vártak, a rév tárva-nyitva állt) vagy a mondat valamilyen váratlan, nem megszokott jelenetet írt le (a ló besüllyedt a földbe, csak a háta lógott ki, a kivágott, korhadtt fák olyan helyen heverték, ahol nem kellett volna, a kard véres

volt). Ezek az állítások azonban néhány fentebbi sorban szereplő objektumra is igazak voltak.

	[-élő] alanyok
járművek, gépek	AUTÓ, BURAN, SZÁN, SÍTALP, VILLANYMOTOR
épületek, építmények	SÁTOR, KAMRA, HÁZ, KERÍTÉS, KARÁM, FÚRÓTORONY, VÍZIMALOM, SZOBOR, EMLÉKMŰ
magas, de keskeny formájú objektumok	ERDŐ, LÉTRA, BABA, SÓSZÓRÓ, LÁDA
egyéb	NYÍRFATUSKÓ, KIVÁGOTT FA, LEVÁGOTT SZŐR, CSILLAG, ÜST, ELADÁSRA KÉSZÍTETT TÁRGYAK, LÓ HÁTA, VÉR, RÉV

5. táblázat

A korpuszban megjelenő [-élő] alanyok

Az 'áll' jelentésű igéből létrejött kvázikopula megjelenését magyarázó, szakirodalomban felmerülő paraméterek vizsgálatokor nem találtam olyat, amely kimerítően magyarázta volna a manysi nyelvhasználatot, csupán tendenciákat figyeltem meg.

Az alanyok közel kétharmada (21 darab) csak felületesen érintkezett a talajjal, de 11 esetben valamilyen mélyebb alappal vagy egyéb módon belefűrődött a talajba, két esetben a Háttér referencia körülvette (pl. a tárgyak a sátorban voltak), és olyan is volt, hogy ez a kérdés nem volt értelmezhető (pl. a rév nyitva vagy csukva van-e). A mondatok többsége (28) valamilyen kültéri jelenetet írt le, de öt alkalommal valamilyen szobában folyó eseményről volt szó és akadt olyan is, ahol ez nem volt definiálva. Az objektumok többsége (27) vagy az emberi aktivitás zónájában vagy részben azon túlnyúlva helyezkedett el, egy esetben felette, két esetben alatta lévő tárgyról volt szó, de itt is volt olyan mondat, ahol ez a szempont nem volt értelmezhető. Az sem volt egyértelmű, hogy mennyire fontos kérdés az, hogy a tárgy éppen betölti-e a funkcióját vagy sem, mivel 16 esetben betöltötte, 18 esetben viszont nem.

Mivel az alany tulajdonságaival nem tudtam magyarázni a használati szabályszerűségeket, a mondatok funkciója alapján is csoportosítottam az előfordulásokat. Ennek során hat + egy csoportra osztottam az előfordulásokat.

Leggyakrabban (a példák 36,1%-ában, 13 esetben) a mondat leíró funkciót töltött be, vagyis a szöveg fontosabb cselekményének helyszínét mutatta be (21. példa).

- (21) *Кон ёрнколыт ляпат иу тут сāлыу сун л'юльсб'г.*
 kinn sátor.PL közelben még két rénszarvasos szán áll.PST.3DU
 'A sátrak közelében még két rénszarvas szán is állt.'
 (A. V., LS 2015 no.6: 16)

Hat mondatban egy korábbi cselekmény következményeként, eredményeként előállt objektum szerepelt, vagyis eredménytárgyról volt szó (22. példa).

- (22) *А.Е.Р., А.Ф.Л. ос А.Е.Х. сāv āканит вāрыгласыт,*
 A.Je.P. A.F.L. és A.Je.H. sok baba.PL csinál.PST.3PL
мыт ты л'юл'эгыт.
 itt PTC áll.PRS.3PL
 'A.Je.P., A.F.L. és A.Je.H. sok babát csinált, [azok] itt állnak.'
 (Sz. R., LS 2014 no.6: 9)

Öt példa volt arra, hogy a mondat egy elromlott, tönkrement tárgy kallódását mutatta be azzal az éllel, hogy a beszélői attitűd szerint az objektumnak nem kellett volna ott lennie, ahol volt, például mert elcsúfította a látványt (23. példa).

- (23) *Туристыг ёхталан мāхум тот мамтем та*
 turista.TRL megérkezik.PTCP(PRS) nép ott valahogyan PTC
пōслахтасыт, ляпат т'ерим сāлыу сун л'юлис.
 fényképez.PST.3PL közelben tönkremegy.CVB rénszarvasos szán áll.PST.3SG
 'A turistaként érkező emberek valahogyan ott fényképeztek, a közelben tönkrement rénszarvas szán állt.' (A. V., LS 2015 no.23: 3)

Ugyancsak öt esetben a mondat az alany meglétét, fennállását hangsúlyozta azt az érzetet keltve, hogy az a beszélő attitűdje szerint nem várható (24. példa). Ez a típus viszonylag gyakori volt (hat előfordulással) a [+növény] alanyú mondatokban is (25. példa).

- (24) *Пāвылт сāлы б'цнэ нусасыт иу л'юл'эгыт.*
 falu.LOC rén birtokol.PTCP(PRS) karám még áll.PRS.3PL
 'A faluban még állnak a réntartó karámok.' (Ny. M., LS 2017 no.15: 6)

- (25) *Тав ань лāвн'этэ щирыл, ты й'йвыт*
 PRO(3SG) most beszél.PTCP(PRS).POS(SG.3SG) szerint az fá.PL
ань_тыг_мус та кол пōхат л'юл'эгыт.
 mostanáig az ház mellett áll.PRS.3PL
 'Az ígérete szerint azok a fák mostanáig a ház mellett állnak.' (T. M., LS 2015, no. 20: 12)

Négy példa volt arra, hogy a mondat az alanyi objektum speciális térbeli elrendezéséről informált (26. példa).

- (26) *Яныгнала хөтнатн тув вāгылсаҗкве сака тārвитыц,*
idős_féle valaki.PL.DAT oda leereszkedik.INF nagyon nehéz

хāхылтан сака сохтыл л̄оли.
létra nagyon egyenesen áll.PRS.3SG

‘Az idősebb embereknek nagyon nehéz oda leereszkedni, a létra nagyon meredeken áll.’ (Ny. M., LS 2015 no.12: 10)

Az utolsó előtti típus ritka volt a [–élő] alanyú mondatoknál (mindössze három példát adatoltam), azonban a [+növény] és a [+állat] alanyú egzisztenciális mondatokban kifejezetten gyakran megjelent. Ez a bevezető funkciójú mondatok csoportja volt, melyek tagjai arra szolgálnak, hogy új referenciát hoznak a szövegvilágba, ezáltal új potenciális topikot vezessenek be. Míg az élettelen alanyokkal rendelkező mondatok esetében úgy tűnik, hogy a frissen bevezetett referenciákból csak ritkán lett mondatokon átívelő topik, az élő alanyoknál gyakori volt, hogy azzá váltak. A 27. példamondatban a főhős hét sátorra bukkant (ez/ezek új referenciaként jelentek meg a szövegvilágban), a későbbiekben pedig kiderült, hogy a főhős le is telepedett a sátrak egyikében, így a sátor megjelent a következő mondatban is, de nem mint topik, hanem mint térbeli viszonyítási pont. A 28. példát tartalmazó szövegben ezzel szemben a főhős kifejezetten a példamondatban bevezetett tehénnel bajlódott egy ideig, így az több mondaton keresztül mint másodlagos topik maradt a diskurzusban.

- (27) *Хоса, ман вāти минас, аквмат̄рт сунсы:*
hosszan vagy röviden megy.PST.3SG egyszerre néz.PRS.3SG

сāt ēрынкол л̄ол̄эгыт.
hét sátor áll.PRS.3PL

‘Ment, mendegélt, egyszer csak nézi: [ott] áll hét sátor.’ (K. U., Munkácsi 1896, id. Szlinkina 2015: 128)

- (28) *Сунсы тапалн хайтуна та б̄вылт мис,*
néz.PRS.3SG túl híd.POS(SG.3SG) az vég.LOC tehén

соль, л̄оли, яныг мис капай.
igaz áll.PRS.3SG nagy tehén hatalmas

‘Nézi: a híd túlsó végén [ott] egy tehén, valóban ott áll egy hatalmas tehén.’ (P. H., Popova 2001: 96)

Végezetül, a korpusz alapján a manysiban is létezik az egzisztenciális mondatoknak egy olyan csoportja, melyet ugyan nem adatoltam [–élő] alannyal, de [+állat] és [+növény] alannyal többször is (összesen hét alkalommal), amelynek célja, hogy az alany hozzáférhetőségét, elérhetőségét hangsúlyozza (29. példa). Az ezekben a mondatokban alanyként szereplő állatot vagy növényt a szöveg fontosabb karaktere a későbbiekben többnyire felhasználta valamilyen módon a célja elérésében.

- (29) *Сымрың тўрын ёхтымён, ёмас сáлытэ тот лўли.*
 sügères tó.LAT érkezik.PRS.1DU jó rén.POS(SG.3SG) ott áll.PRS.3SG
 'Megérkezünk a Sügères tóhoz, ott van a jó rénszarvas.'
 (T. Sz., Ivanova 2004: 59)

Az általam meghatározott funkciókat a 6. táblázat foglalja össze, ahol az is megfigyelhető, hogy az egyes csoportok különböző mértékben voltak jellemzőek a [–élő] és a [+élő] alanyú egzisztenciális mondatokra.

mondat funkciója	[–élő]	[+növény]	[+állat]	összesen
leíró	13	6	2	21
eredményt kifejező	6		1	7
használhatatlanságot hangsúlyozó	5			5
fennállást hangsúlyozó	5	6		11
speciális elrendezésre utaló	4	1		5
bevezető	3	9	5	17
hozzáférhetőséget kifejező		4	3	7

6. táblázat

Az egzisztenciális mondatok funkciói
és a korpuszbéli előfordulásainak darabszáma

4. Következtetések

A *lūli* ige összesen 413 esetben jelent meg nem tagadó mondatban finit alakban a 803.882 tokenszámú korpuszban, a példák 51 beszélőtől származtak. Ezzel a második leggyakrabban felbukkanó neutrális testtartásigének számít a manysiban (ld. 7. táblázat) és hasonlóan az 'ül' valamint a 'fekszik' igehez számos alapjelentéstől eltérő jelentéssel is rendelkezik.

	előfordulás (db)	korpusz token- száma (db)	token/ige	kvázikopula aránya
<i>ūnli</i> 'ül' (Németh 2021)	324	580 862	1793	40,7%
<i>lūli</i> 'áll'	413	803 882	1946	16,0%
<i>χuji</i> 'fekszik' (Németh [megjelenés alatt])	436	1 464 225	3358	9,6%

7. táblázat

A neutrális testtartásigék gyakorisága a vizsgált korpuszban
és a kvázikopula funkcióban

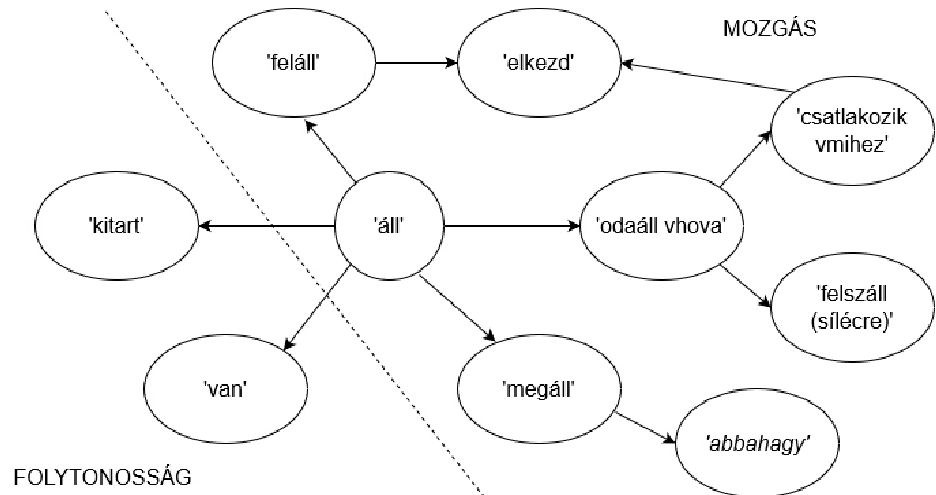
Az ige a korpuszban a szótárakban jegyzett 'kerül' jelentésen kívül megtalálható volt 'áll', 'lép, mozog, sétál' (értelmezésben 'odaáll valahova'), 'elkezd, nekiáll' jelentésben, de ezen felül is bővíteni lehetett az ige szótárakban jegyzett jelentéseit: a *lūli* megjelent 'feláll', 'megáll', 'csatlakozik valamihez', 'felszáll (sílécre)', 'kitart' értelemben, valamint kvázikopulaként is. Ezen felül ritkábban 'abbahagy' jelentésben is felbukkant. Látható tehát, hogy az ige jelentésmezője a mozgás elkezdésétől a mozdulatlan álló pozícióig át a mozgás befejezéséig, sőt átvittén is az elkezdéstől a létezésen át az abbahagyásig terjed. A jelentések a mozgás, valamint a hosszabb ideig történő állandóság, folytonosság mentén csoportosíthatók (ld. 1. ábra).

Említésre érdemes, hogy a manysiban mindhárom neutrális testtartásigének van 'elkezd' jelentése (vö. Németh 2021 és Németh [megjelenés alatt]), ahogy az a magyar *nekiáll, nekiül, nekifekszik* esetében is megtalálható, bár a manysiban további kutatást igényel a három ige ilyen használata során megjelenő plusz jelentéstartalmak feltárása (pl. mennyire intenzív a cselekvés, mennyire érezhető, hogy a megkezdett cselekvést halogatás előzte meg stb.).

Bár az ige igen gyakran szerepel egzisztenciális (valódi és lokalizáló) mondatokban (az összes példa 16%-a egészen biztosan az volt, de ezen felül voltak [+ember] és [+állat] alanyú mondatok is, melyeket 'áll/van' jelentésűnek címkéztem), a három neutrális testtartásige közül csak a második leggyakoribb volt kvázikopulaként (ld. 7. táblázat).

A 36 darab [-élő] alanyú mondat vizsgálata során megállapítható volt, hogy a manysira is igaz az általános tipológiai megfigyelés, mely szerint a valódi egzisztenciálisokra a [lokatív elem] [alany] [állítmány], a lokalizáló egzisztenciálisokra pedig az [alany] [lokatív elem] [állítmány] jellemző (Freeze 1992: 557).

1. ábra

A *lūli* ige korpuszban megjelenő jelentései

Az alanyi referenciák formájának és környezettel való kapcsolatának vizsgálata alapján nem találtam olyan paramétert, mely megmagyarázta volna, hogy miért kvázikopula jelent meg mellettük. Az objektumok formája és mérete nem volt egységes, illetve bár általában az emberi aktivitási zónában (vagy abban is), valamint kültéren tartózkodtak, többnyire betöltötték a funkciójukat és csak érintkeztek a talajjal, de ezek egyike sem volt kivétel nélkül igaz. Az alanyi referenciák tulajdonságai már csak azért sem lehetnek magyarázó értékűek, mert több olyan objektum is volt, mely az 'ül' és/vagy a 'fekszik' alapjelentésű kvázikopulákkal is előfordult, ilyen a 'ház', 'sátor', 'kamra', 'sítalp', 'fadarab', 'fatuskó' (vö. Németh 2021, Németh [megjelenés alatt]).

Az alanyok diskurzusban betöltött szerepét tekintve árulkodó, hogy az esetek döntő többségében (a 36-ból 28 esetben) NP-vel voltak kódolva, vagyis többnyire a szövegvilágban új vagy alacsonyabb fontosságú referenciák voltak. A [+élő] alanyok inkább hajlamosak voltak topikká válni a szövegben, mint a [-élő] alanyok.

A [-élő] alanyú mondatokat funkcióik alapján is csoportosítottam, ennek során hat típust különítettem el: 1) a környezetet leíró, 2) az alanyt valamilyen eredményként tekintő, 3) egy elromlott objektum kallódását hangsúlyozó, 4) a tárgy fennállását, még meglétét kifejező, 5) egy speciális elrendezést

leíró, valamint 6) egy új referenciát bevezető funkciót. Ezt a listát kiegészítettem egy hetedik csoporttal, mely csupán [+élő] alanyú egzisztenciálisokban jelent meg és az alany hozzáférhetőségét, felhasználhatóságát fejezte ki.

Úgy vélem azonban, hogy a kvázikopulák felbukkanását és használati szabályszerűségeit sem az alany tulajdonságaival, sem a mondatok funkciójával nem lehetséges kimerítően magyarázni. A jövőben az új szempontok bevonásához mindenképpen anyanyelvi adatközlők körében végzett kérdőíves felmérés vagy célzott interjúk készítése szükséges.

Rövidítések

1	első személy	LOC	lokatívusz
2	második személy	PL	többes szám
3	harmadik személy	POS	birtokos személyrag
CVB	határozói igenév	PRO	személyes névmás
DAT	datívusz	PRS	jelen idő
DIM	kicsinyítőképző	PST	múlt idő
DU	kettes szám	PTC	partikula
id.	idézi	PTCP(PRS)	folyamatos melléknévi igenév
INF	főnévi igenév	PTCP(PST)	befejezett melléknévi igenév
INS	instrumentálisz	SG	egyes szám
LAT	latívusz	TRL	transzlatívusz

Források

- АКБАШ, ЖЕ. У. [Акбаш Е. У.] 2006: Потрыт ӧс мӧйтӧт [Elbeszélések és mesék]. Ханты-Мансийск.
- BALANGYIN, A. NY. – VAHRUSEVA, M. P. [Баландин, А. Н. – Вахрушева, М. П.] 1958: Мансийско–русский словарь. Ленинград.
- GERASZIMOVA, GY. V. – GYINYISZLAMOVA, SZ. SZ. [Герасимова, Д. В. – Динисламова, С. С.] 2012: Сказки, предания и былички верхнесосьвинских манси. Ханты-Мансийск.
- GERASZIMOVA, D. V. – GYINYISZLAMOVA, SZ. SZ. [Герасимова, Д. В. – Динисламова, С. С.] 2015: Сказки, песни, загадки народа манси (фольклорный сборник). Ханты-Мансийск.
- GERASZIMOVA, D. V. [Герасимова, Д. В.] 2016: Мансийская (вогульская) народная поэзия: тексты мифологического содержания, молитвы. Ханты-Мансийск.

- GYINYISZLAMOVA, SZVETLANA 2008: Vízcepp. Szegedi Egyetemi Kiadó – Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó, Szeged.
- IVANOVA, V. SZ. [Иванова, В. С.] 2004: Тāгт махум мōйтѳт – потрыт [Szigvai mesék]. Томск.
- KANNISTO, ARTTURI – LIIMOLA, MATTI 1951: Wogulische Volksdichtung gesammelt und übersetzt von A. K. bearbeitet und herausgegeben von M. L. I. Band. Texte mythischen Inhalts. Mémoires de la Société Finno-ougrienne 101.
- KANNISTO, ARTTURI – LIIMOLA, MATTI 1955: Wogulische Volksdichtung gesammelt und übersetzt von A. K. bearbeitet und herausgegeben von M. L. II. Band. Kriegs- und Heldensagen. Mémoires de la Société Finno-ougrienne 109.
- KANNISTO, ARTTURI 2013: Wogulische Volksdichtung. Lexica Societatis Fenno-Ugricae XXXV. Kotimaisten Kielten Keskuksen Julkaisuja 173. Société Finno-Ougrienne Kotimaisten Kielten Keskus. Helsinki.
- Lūimā Sēripos [Лӯимā сēрипос, Északi hajnal] 2014–2021. <https://khanty-yasang.ru/luima-seripos>
- MUNKÁCSI BERNÁT 1892: Vogul népköltési gyűjtemény. II.kötet Istenek hősi énekei, regéi és időzé igéi. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- MUNKÁCSI, BERNÁT 1896: Vogul népköltési gyűjtemény. IV. kötet Életképek: sorsénekek, vitézi énekek, medveünnepi színjátékok, állaténekek, mesék, találós mesék, néprajzi apróságok, földrajzi névjegyzék. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.
- MUNKÁCSI, BERNÁT – KÁLMÁN, BÉLA 1986: Wogulisches Wörterbuch. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- NÉMETH SZILVIA – SZAJPASEVA, ANASZTASZIA 2014. Publikálatlan gyűjtés.
- POPOVA, SZ. A. [Попова, С. А.] 2001: Тāгт ос Сакв махум потраныл мōйтаныл [A szigvai és szoszvai nép elbeszélései és meséi]. Томск.
- ROMBANGYEJEVA, JE. I. [Ромбандеева, Е. И.] 2017: Мансийская (вогульская) народная поэзия: военные и героические сказания. Тюмень.
- ROMBANGYEJEVA, JE. I. – KUZAKOVA, JE. A. [Ромбандеева, Е. И. – Кузакова, Е. А.] 1982: Словарь мансийско-русский и русско-мансийский. Просвещение, Ленинград.
- SZALKAI ZOLTÁN 2010. Publikálatlan gyűjtés.
- SZILASI, MÓRIC 1962: Vogul szójegyzék. Tankönyvkiadó, Budapest.
- SZLINKINA, T. D. [Слинкина Т. Д.], Мāньси махум пēs йис эргыт. = Старинные песни народа манси. В записи Берната Мункачи, 1888–1889 гг. Ханты-Мансийск.

Irodalom

- AMEKA, FELIX – LEVINSON, STEPHEN 2007: Introduction. The typology and semantics of locative predicates: posturals, positionals, and other beasts. *Linguistics* 45–5/6: 847–871.
- CREISSELS, DENIS 2014: Existential predication in Typological Perspective. <http://www.deniscreissels.fr/public/Creissels-Exist.Pred.pdf>
- FAGAN, SARAH M. B. 1991: The semantics of the positional predicates *liegen/legen, sitzen/setzen, and stehen/stellen*. *Die Unterrichtspraxis / Teaching German* 24/2: 136–145.
- FREEZE, RAY 1992: Existentials and other locatives. *Language* 68/3: 555–595.
- GÉCSEG ZSUZSANNA 2019: Egzisztenciális predikáció és térbeli lokalizáció a magyarban. *Jelentés és Nyelvhasználat* 6/2: 37–55.
- GUGÁN KATALIN – CSEPREGI MÁRTA – HEGEDŰS VERONIKA 2019: Nem igei állítmányú mondatok a szurguti hantiban. In: Bakró-Nagy Marianne (szerk.), *Általános Nyelvészeti Tanulmányok XXX*: 133–155. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- HEINE, BERND – KUTEVA, TANIA 2002: *World lexicon of grammaticalization*. Cambridge University Press, Cambridge.
- HELLWIG, BIRGIT 2007: To sit face down – location and position in Goemai. *Linguistics* 45/5–6: 893–916.
- HORVÁTH LAURA 2010: Az úgynevezett páros igék aspektuális szerepe, grammatikalizációja az udmurt (és a mari) nyelvben. In: Parapaties Andrea (szerk.), *Doktoranduszok a nyelvtudomány útjain. A hatodik Félúton konferencia, ELTE BTK 2010. október 7–8*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 91–109.
- KÁLMÁN BÉLA 1976: *Chrestomathia Vogulica*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- LAMBRECHT, KNUT 1994: *Information structure and sentence form*. Cambridge University Press, Cambridge.
- LEMMENS, MAARTEN 2002: The semantic network of Dutch posture verbs. In: Newman, John (ed.), *The linguistics of sitting, standing, and lying*. *Typological Studies in Languages* 51. John Benjamin, Amsterdam – Philadelphia. 103–140.
- LEVINSON, STEPHEN – WILKINS, DAVID 2006: *Grammars of space*. Cambridge University Press, Cambridge.
- NEWMAN, JOHN 2001: A corpusbased study of the figure and ground in sitting, standing, and lying construction. *Studia Anglica Posnaniensia* 36: 203–216.
- NEWMAN, JOHN 2004: A cross-linguistic overview of the posture verbs 'sit', 'stand', and 'lie'. In Newman, John (ed.), *The linguistics of sitting, standing, and lying*. John Benjamins, Amsterdam. 1–24.

- NÉMETH SZILVIA 2018: A manyisi kódváltások osztályozása. In: Csepregi Márta – Salánki Zsuzsa (szerk.), *A többnyelvűség dinamikája: a többnyelvűség megnyilvánulásai finnugor nyelvű közösségekben*. BTK Finnugor Tanszék – Numi-Tórem Finnugor Alapítvány, Budapest. 81–113.
- NÉMETH SZILVIA 2021: Az északi manyisi *ūnli* 'ül' testtartásige jelentésszerkezete és szinkrón megfigyelhető grammatikalizációs irányai. *Nyelvtudományi Közlemények* 117: 29–68.
- NÉMETH SZILVIA [megjelenés alatt]: Az északi manyisi *χuji* 'fekszik' ige jelentésszerkezete. *Jelentés és Nyelvhasználat*, 12. évfolyam.
- PADUČEVA, ELENA V. 2008: Locative and existential meaning of Russian *быть*. *Russian Linguistics* 32/3: 147–158
- PUSTET, REGINA 2005: *Copulas. Universals in the categorization of the lexicon*. Oxford University Press, New York.
- SIPOS MÁRIA 2018: „A padok előtt tanári asztal ül.” A hanti 'ül' szóból létrejött kvázikopuláról. *Folia Uralica Debreceniensia* 25: 215–232.
- SIPOS MÁRIA 2019: 2 in 1 – A színjai hanti lokatív mondatok egyik kvázikopulájáról. In: Forgács Tamás – Németh Miklós – Sinkovics Balázs (szerk.), *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei X*. Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszék, Szeged. 299–310.
- SIPOS MÁRIA 2020: Egzisztenciális mondatok a hanti nyelv kazimi nyelvjárásában. *Folia Uralica Debreceniensia* 27: 189–214.
- SIPOS MÁRIA 2021: A 'fekszik' ige grammatikalizációja a színjai hantiban. *Folia Uralica Debreceniensia* 28: 319–332.
- STASSEN, LEON 2009: *Predicative possession*. Oxford University Press, New York.
- SZULEJMANOVA, O. A. – FOMINA, M. A. [Сулейманова, О. А. – Фомина, М. А.] 2019: Роль субъекта в характере репрезентации его бытия (на материале глаголов стоять, лежать, сидеть). *Вестник МГОУ. Лингвистика*. 2019./1.
<https://cyberleninka.ru/article/n/rol-subekta-v-haraktere-reprezentatsii-ego-bytiya-namateriale-glagolov-stoyat-lezhat-sidet>
- VÁRNAI ZSUZSA 2021: Az 'áll' ige grammatikalizációja a nganaszanban. *Nyelvtudományi Közlemények* 117: 101–122.

The use of the Northern Mansi postural verb *l'ūl'i*

The paper presents the results of a study of a corpus of 803 882 words, which aimed to explore the meaning of the Northern Mansi postural verb *l'ūl'i* 'to stand' and its role in existential sentences. In addition to the primary meaning 'to stand', the verb appeared in the corpus in the senses 'to stand up', 'to stop', 'to join something', 'to get on (a ski)', 'to start', 'to hold on', and often functioned as a quasi-verb. It also appeared in the sense 'to go to' and, less frequently, 'to stop (an action)'. In cases where the subject [-living] was used, the sentence was a real or locative existential. These two groups also differed in their word order: the first type of sentence was characterised by the word order [locative element] [subject] [predicate], the second type by the word order [subject] [locative element] [predicate]. The sentences performed six different functions: 1) they described a context, 2) they considered the subject as some kind of result, 3) they emphasized the inactivity of a broken object, 4) they expressed the still existence of the subject, 5) they described a special mode of arrangement of the subject, or 6) they introduced a new referent. In addition, there was a seventh group of existential sentences in the corpus, which appeared only in [+living] subject existentials and expressed the subject's availability. Based on the analysis of the form and context of the subjective referents, I could not find any parameter that could explain why the quasi-copula and not the substantive verb appeared next to them.

Keywords: posture verb, stand, quasi-copula, existential construction

SZILVIA NÉMETH